

ФІНАНСИ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять та самостійної роботи
студентів напрямів підготовки – 6.030505
«Управління персоналом та економіка праці» та
6.030507 – «Маркетинг»
усіх форм навчання

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
управління персоналом та економіки праці
Протокол № 2
від «08» вересня 2016 р.

Фінанси. Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи студентів напрямів підготовки – 6.030505 «Управління персоналом та економіка праці» та 6.030507 – «Маркетинг» усіх форм навчання/ Укл.: Ільєнко Р.В., Кичко І.І. – Чернігів: ЧНТУ, 2016. – 42 с.

Укладачі: Ільєнко Ростислава Василівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці
Кичко Ірина Іванівна, доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри управління персоналом та економіки праці

Відповідальний за випуск:

Кичко Ірина Іванівна, завідувач кафедри управління персоналом та економіки праці, доктор економічних наук, доцент

Рецензент: Бондар Василь Васильович, кандидат економічних наук, професор кафедри маркетингу, PR-технологій та логістики Чернігівського національного технологічного університету

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1 МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
2 ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ КУРСУ.....	6
3 ПЛАНИ ТА ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	8
Тема 1. Предмет фінансової науки. Фінансові категорії.....	8
Тема 2. Фінансова система і фінансова політика.....	10
Тема 3. Податки та податкова система.....	15
Тема 4. Бюджет та бюджетна система.....	19
Тема 5. Страхування. Страховий ринок.....	23
Тема 6. Фінансовий ринок.....	26
Тема 7. Фінанси суб'єктів господарювання.....	30
Тема 8. Міжнародні фінанси.....	34
4 ПОРЯДОК ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ.....	39
5 РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	41

ВСТУП

Розвиток ринкових відносин, перспективи інтеграції національної економіки до світової економічної системи, глобалізація фінансових ринків, стрімкий розвиток комплексу методів, форм та інструментів фінансового забезпечення держави та суб'єктів господарювання, необхідність посилення захисту від зростаючого впливу фінансових ризиків, зокрема валютного, процентного і кредитного, поширення сучасних інформаційних технологій визначають нові вимоги до підготовки фахівців з економічних спеціальностей.

Так, сучасний фахівець у галузі економіки для здійснення успішної роботи на керівних посадах фінансово-економічних служб у різних галузях економіки повинен володіти комплексом знань із гуманітарних, фундаментальних і фахових дисциплін, мати добру практичну підготовку, що дозволить давати об'єктивну оцінку економічним процесам, що відбуваються у суспільстві. З огляду на це, курс «Фінанси» є базовим у навчальному процесі.

Методичні вказівки призначені для студентів напрямів підготовки «Управління персоналом та економіка праці» та «Маркетинг» усіх форм навчання і містять робочу програму, плани практичних занять, тестові завдання та прикладні задачі з курсу «Фінанси». Підготовка до практичних занять передбачає уважне вивчення навчальної літератури, поданої у списку в кінці методичних вказівок.

Практичні заняття, які поводяться за основними темами дисципліни «Фінанси» у формі вільного обговорення, мають за мету узагальнення і систематизацію знань, отриманих студентами у ході підготовки до занять, а також розвиток у них самостійного мислення, здібностей до вільного обміну думками, вміння знайти правильний підхід до вирішення практичних завдань.

1 МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни «Фінанси» є надання фундаментальних знань з функціонування фінансових відносин та їх впливу на соціально-економічний розвиток суспільства.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Фінанси» є:

- засвоєння знань щодо теоретико-методичних засад фінансової науки;
- визначення основних принципів фінансової політики на мікрорівні;
- вивчення теоретичних основ державних, корпоративних і міжнародних фінансів;
- розуміння засад функціонування фінансової системи держави.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- сутність фінансів, їх функції та роль, вплив на економіку країни через фінансову політику і фінансовий механізм;
- структуру ланок фінансової системи держави та основні взаємозв'язки між ними;
- форми і види фінансових ресурсів, які є у розпорядженні суб'єктів фінансових відносин;
- зміст та значення податкової політики;
- сутність та структуру місцевих та державних фінансів;
- основні показники фінансово-господарської діяльності підприємства;
- сутність страхового захисту;
- зміст роботи фінансового ринку;
- основні проблеми, які виникають в ході функціонування фінансового механізму та засоби їх розв'язання;

вміти:

- об'єктивно та професійно грамотно оцінювати економічні процеси, що відбуваються в суспільстві;
- розуміти суть і тенденції розвитку фінансових відносин та їх особливості у сфері державних фінансів, фінансів підприємницьких структур, міжнародних фінансів;
- проводити аналіз структури та руху активів підприємства;
- складати звітність про результати фінансової діяльності підприємства за визначеною формою;
- визначати розмір доходів і витрат, надходжень і відрахувань коштів, взаємовідносини з бюджетом, податковими органами, банками та ін.

2 ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ КУРСУ

Тема 1. Предмет фінансової науки. Фінансові категорії

Основні етапи процесу еволюції фінансів. Фінансові ресурси як матеріальні носії фінансових відносин. Сутність і функції фінансів. Фінансові категорії. Вплив фінансово-кредитного механізму на економіку країни. Вплив фінансів на розвиток суспільного виробництва. Фінансове забезпечення відтворювального процесу. Інструменти вартісного розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту. Поняття методу фінансової науки. Класифікація методів фінансів. Предмет фінансів. Взаємозв'язок і відмінності фінансів з іншими економічними категоріями.

Тема 2. Фінансова система і фінансова політика

Поняття фінансової системи і теоретичні основи її побудови. Структура фінансової системи. Сфери й ланки фінансових відносин, їх характеристика. Взаємовідносини між окремими сферами й ланками фінансової системи. Правові й організаційні основи фінансової системи. Державне регулювання фінансових відносин. Оперативне управління фінансовою системою. Зарубіжний досвід управління фінансовими системами. Зміст, особливості, структура та види фінансових правовідносин. Поняття, зміст та значення фінансового контролю. Види, методи та органи фінансового контролю.

Тема 3. Податки та податкова система

Сутність і функції податків. Основні елементи податку та їх характеристика. Види податків та їх класифікація. Принципи побудови податкової системи та організація оподаткування. Податкова система України. Характеристика основних податків податкової системи України. Прямі та непрямі податки. Теоретичні питання перекладання податків та ухилення від їх сплати. Відповідальність в сфері податків.

Тема 4. Бюджет та бюджетна система

Призначення та роль бюджету. Специфіка ознак бюджетних відносин. Сутність бюджету як економічної категорії. Особливості бюджету держави за змістом, формою, організаційною побудовою та правовим характером. Основне призначення бюджету держави та його функції. Основні етапи становлення та розвитку бюджетної системи України. Структура бюджетної системи України. Бюджетний процес та його стадії. Загальнодержавні фонди цільового призначення. Бюджетна класифікація, її організаційна роль. Сутність доходів бюджету як економічної категорії. Характеристика структури дохідної частини бюджету. Структура видаткової частини бюджету. Бюджетний дефіцит та методи його фінансування. Державний кредит і державний борг.

Тема 5. Страхування. Страховий ринок

Особливості фінансових відносин у сфері страхування. Функції страхування та основні принципи, на яких воно ґрунтується. Сутність та необхідність страхування в сучасних умовах господарювання. Галузі страхування. Страховий ринок та його організаційна структура. Класифікація форм і видів страхування за основними ознаками. Учасники страхового ринку. Вторинний страховий ринок (перестраховування та співстраховування). Основні етапи і розвиток страхового ринку в Україні.

Тема 6. Фінансовий ринок

Економічна сутність фінансового ринку. Методологічні підходи до класифікації фінансового ринку. Суб'єкти фінансового ринку, їх класифікація та функції. Учасники фінансових операцій на ринку цінних паперів України. Правове регулювання фінансового ринку. Основні функції, які виконують фінансові посередники на фінансовому ринку України. Характеристика фінансових інструментів з урахуванням особливостей класифікації фінансового ринку. Основні функції органів державного регулювання фінансових ринків. Економічні передумови функціонування фінансового ринку в Україні.

Тема 7. Фінанси суб'єктів господарювання

Сутність фінансів господарських суб'єктів і принципи їх організації. Функції та основи організації фінансів підприємницьких структур. Грошові надходження підприємств, їх склад, економічна характеристика й класифікація. Розмежування коштів підприємств на власні й залучені. Виручка від реалізації продукції, робіт та послуг. Розподіл виручки. Методи визначення потреби в оборотних коштах. Показники стану й ефективності використання оборотних коштів. Основні засоби та їх склад. Фінансовий стан підприємства. Система показників оцінки фінансового стану. Ліквідність і платоспроможність підприємства. Рівні фінансової стабільності підприємства.

Тема 8. Міжнародні фінанси

Сутність і призначення міжнародних фінансів. Функції міжнародних фінансів. Особливості організації та функціонування міжнародного валютного ринку. Характеристика міжнародного фінансового ринку та його основних сегментів. Функції, що виконує міжнародний фінансовий ринок. Співпраця України з міжнародними фінансовими організаціями та міжнародними фінансовими інституціями. Значення фінансів у розвитку міжнародних зв'язків з точки зору інтересів національного господарства та участі України в регулюванні міжнародних інтеграційних процесів.

3 ПЛАНИ ТА ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1

Предмет фінансової науки. Фінансові категорії

Питання для обговорення

1. Соціально-економічна сутність фінансів:
 - історія розвитку фінансів та фінансової науки;
 - поняття «фінанси» та «фінансові ресурси»;
 - мобілізація, розподіл та використання фінансових ресурсів.
2. Функції фінансів:
 - розподільна функція фінансів;
 - співвідношення обсягу бюджету і ВВП;
 - контрольна функція фінансів.
3. Фінансові категорії:
 - фінанси підприємницьких структур;
 - фінанси держави.

Практичні завдання

Тестові завдання:

1. Термін «фінанси» походить від латинського «fīnāpsia», що перекладається як:
 - a) грошовий потік;
 - b) скарбниця;
 - c) грошовий платіж;
 - d) фінансовий платіж.
2. «Фінанси» – це ... :
 - a) процес безперервного переміщення грошей між суб'єктами господарювання;
 - b) економічні відносини, що пов'язані із сплатою податків та інших платежів підприємствами до бюджету;
 - c) економічні відносини, що відображають формування, розподіл і використання фондів фінансових ресурсів у процесі розподілу і перерозподілу ВВП і НД;
 - d) економічні відносини, що пов'язані із створенням грошових фондів.
3. Об'єктами фінансового розподілу на макрорівні економіки є:
 - a) національне багатство, амортизація, додана вартість;
 - b) ВВП, НД, національне багатство;
 - c) ВНП, національний дохід, державний кредит;
 - d) виторг підприємств, національний дохід, фінансові резерви.
4. Суб'єктами фінансових відносин є:
 - a) держава, суб'єкти господарювання, населення;

- b) державні службовці, працівники ДФС, суб'єкти господарювання;
- c) населення, АТ «Світоч», державна служба охорони;
- d) державний бюджет, цільові державні фонди, державний кредит.

5. Функціями фінансів є:

- a) контрольна, економічна, стимулююча;
- b) розподільча, стимулююча, відтворююча, регулююча;
- c) розподільча, контрольна;
- d) фіскальна, розподільча, регулююча.

6. Фінансові ресурси визначаються як:

- a) економічні відносини з приводу розподілу і перерозподілу грошових доходів суб'єктів господарювання;
- b) товарно-матеріальні цінності, що використовуються підприємством у процесі господарської діяльності;
- c) основні і оборотні фонди суб'єкта господарювання;
- d) нагромадження і доходи, що формуються в процесі розподілу та перерозподілу ВВП і НД.

7. Суть розподільчої функції фінансів полягає у:

- a) здатності фінансів кількісно відображати економічні процеси розподілу і перерозподілу коштів;
- b) перетворенні вартості ВВП і НД в конкретні види доходів;
- c) розподілі ВВП і НД в результаті кримінальних порушень;
- d) формуванні централізованих фондів.

8. Суть контрольної функції фінансів полягає у:

- a) тому, що фінанси виступають інструментом контролю за формуванням і використанням доходів суб'єктів фінансових відносин;
- b) контролі за доходами юридичних осіб;
- c) контролі за формуванням централізованих фондів грошових коштів;
- d) у контролі за ефективністю використання банківського кредиту.

9. Залежно від джерел формування, фінансові ресурси поділяються на:

- a) державні і місцеві;
- b) централізовані і децентралізовані;
- c) внутрішні і зовнішні;
- d) власні і позичені.

10. Фінанси відрізняються від грошей?

- a) змістом і функціями;
- b) змістом;
- c) функціями.

Розв'язати задачу.

1. В країні зафіксований ВВП у розмірі 1718,5 млрд. грн. Податкові надходження державного бюджету складають 549,9 млрд. грн. Базуючись на наведених даних, визначити яка модель централізації ВВП у бюджеті має місце в країні.

До відома: За рівнем централізації ВВП у бюджеті умовно виділяють три моделі:

- американська (30-35%);
- західноєвропейська (40-50%);
- скандинавська (60-70%).

Питання для самостійної роботи

1. Визначте головні передумови виникнення фінансів.
2. Визначте сутність натурального виробництва як основи для виникнення фінансових відносин.
3. Чому товарно-грошові відносини стали каталізатором розвитку фінансів?
4. Охарактеризуйте історичний розвиток терміну «фінанси».
5. Який зміст економічної категорії «фінанси»?
6. Які характерні ознаки категорії фінанси?
7. Які функції притаманні фінансам?
8. У чому полягає необхідність перерозподілу коштів за допомогою фінансів?
9. Визначте роль податків у становленні фінансів.
10. Об'єкти і суб'єкти розподілу фінансів.
11. Що таке «фінансові ресурси» і які найважливіші їхні елементи Ви знаєте?
12. Чинники, що впливають на обсяги і динаміку фінансових ресурсів?
13. На задоволення яких потреб спрямовуються централізовані і децентралізовані фінансові ресурси?
14. Як вирішується в сучасних умовах проблема залучення альтернативних джерел фінансових ресурсів держави і окремих суб'єктів господарювання?

Література: [1,4,8,9,11].

Практичне заняття 2

Фінансова система і фінансова політика

Питання для обговорення

1. Фінансова система:
 - сутність фінансової системи;
 - структура фінансової системи;
 - елементи фінансової системи.
2. Фінансова політика, її сутність, види і значення:
 - поняття фінансової політики;

- напрями фінансової політики;
 - фінансова стратегія і тактика;
 - складові фінансової політики.
3. Фінансовий механізм та його роль у реалізації фінансової політики:
- сутність фінансового механізму;
 - елементи фінансового механізму.

Практичні завдання

Тестові завдання:

1. Фінансова система — це:
 - a) контроль з боку суспільства за фінансовою діяльністю держави;
 - b) сукупність фінансових методів і форм, інструментів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства;
 - c) сукупність відносно відокремлених форм фінансових відносин;
 - d) грошово-кредитний механізм.

2. Які принципи побудови фінансової системи?
 - a) єдність і функціональне призначення;
 - b) єдність і централізм;
 - c) комерційний розрахунок і функціональне призначення;
 - d) централізм і функціональне призначення.

3. Сфера державних фінансів поділяється на такі ланки:
 - a) бюджет держави і фінанси державного сектора економіки;
 - b) бюджет держави, державний кредит, страхування;
 - c) бюджет держави, державний кредит, загальнодержавні цільові фонди, фінанси державного сектора;
 - d) бюджет держави, фонди цільового призначення, страхування.

4. Страхування як відокремлена ланка фінансової системи відображає:
 - a) сукупність особливих замкнутих перерозподільчих відносин з приводу формування і використання страхових резервів за рахунок коштів страхувальників;
 - b) державну централізацію фінансових ресурсів і підприємницьку діяльність держави;
 - c) відносини, при яких держава виступає позичальником;
 - d) рух вартості між окремими країнами.

5. Фінансова політика характеризується як:
 - a) державна політика у сфері розподільчих і не розподільчих відносин;
 - b) частина економічної політики держави, яка спрямована на досягнення максимального соціально-економічного рівня розвитку суспільства;
 - c) сукупність заходів щодо забезпечення відповідними фінансовими ресурсами реалізації державних програм;

d) сукупність фінансових заходів, які здійснює держава через фінансову систему.

6. Фінансова стратегія держави — це:

a) сформована система довгострокових цілей фінансової діяльності і найефективніших шляхів їх досягнення, які визначаються фінансовою ідеологією;

b) напрями, форми і методи використання фінансових ресурсів;

c) система принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних з рухом фінансових ресурсів;

d) процес визначення оптимальної структури капіталу.

7. Прикладом фінансової тактики можуть бути:

a) амортизаційна і податкова політика;

b) грошова реформа, бюджетна політика;

c) бюджетна концепція, податкова політика;

d) правильні відповіді a) і c).

8. Фінансовий механізм є:

a) господарським розрахунком, який ґрунтується на принципі самоокупності;

b) сукупністю різних організаційних, правових та інших формі методів, за допомогою яких здійснюється процес розподілу і перерозподілу ВВП, створюються фонди грошових коштів і забезпечується їх використання;

c) порядком-надання і погашення кредитів, контролем за ефективним їх використанням;

d) сукупністю організаційно-технічних заходів, використовуваних на підприємстві для створення виробничого потенціалу.

9. Елементами фінансового механізму є:

a) фінансове планування і прогнозування, фінансові важелі і стимули.

b) фінансові санкції, фінансові резерви, фінансові ліміти.

c) нормативно-правове забезпечення.

d) правильні відповіді a) b) і c).

10. Методи і форми фінансового механізму вміщують:

a) планування, стратегічне управління та збір інформації;

b) фінансове регулювання і оперативне управління;

c) прогнозування і контроль;

d) планування, оперативне управління, фінансове регулювання, фінансове забезпечення, фінансовий контроль.

11. До фінансових важелів і стимулів належать:

a) процес формування і використання фінансових ресурсів на макро- і мікрорівнях економіки;

- b) нормативно-правове забезпечення господарсько-фінансової діяльності;
- c) форми і методи формування і використання фінансових ресурсів, які одночасно виступають як система фінансових показників, норм, нормативів, використовуваних у фінансових відносинах;
- d) система керівництва фінансами.

12. Фінансове забезпечення здійснюється у таких формах:

- a) самофінансування, кредитування, бюджетні асигнування;
- b) кредитування і акціонування;
- c) самофінансування, кредитування, бюджетні асигнування і акціонерний капітал;
- d) бюджетне фінансування і кредитування.

13. Фінансове планування розглядається як:

- a) метод формування стратегічних цілей фінансової діяльності підприємства;
- b) розробка фінансової політики у напрямках фінансової діяльності підприємства;
- c) процес розробки системи фінансових планів і бюджетів;
- d) інструмент перерозподілу фінансових ресурсів держави.

14. Що таке фінансовий контроль?

- a) система інформаційного забезпечення фінансового менеджменту;
- b) процес дослідження фінансового стану підприємства;
- c) особлива сфера вартісного контролю за фінансовою діяльністю всіх економічних суб'єктів, дотриманням фінансово-господарського законодавства, доцільністю витрат;
- d) процес управління грошовим обігом, формуванням і використанням фінансових ресурсів підприємства.

15. Які види фінансового контролю використовують залежно від взаємовідносин суб'єкта й об'єкта контролю?

- a) зовнішній і внутрішній;
- b) державний, муніципальний;
- c) обстеження, ревізії, перевірки;
- d) попередній, поточний, наступний.

16. Управління фінансами вміщує дві основні складові:

- a) фінансове забезпечення і фінансове регулювання;
- b) органи управління та форми і методи управлінської діяльності;
- c) нормативне і правове забезпечення;
- d) фінансовий і кредитний механізми.

Розв'язати задачі:

1. За даними районного фінансового відділу у поточному році середня заробітна плата службовців і працівників району становила 5400 грн. Чисельність службовців і працівників 270 осіб. У плановому році фонд заробітної плати збільшиться на 7%, а чисельність працівників зменшиться на 2%. Розрахувати річний плановий фонд заробітної плати та середньомісячний розмір заробітної плати працівників і службовців району.

2. Відомо показники забезпеченості населення окремих міст та районів, що наведено в таблиці.

Місто	Забезпеченість міського бюджету в розрахунку на 1 жителя, грн.
<i>1. Обласні центри:</i>	
Чернігів	1250.7
Житомир	1255.0
Херсон	1320.0
<i>2. Районні центри:</i>	
Ніжин	918.1
Бердичів	936.1
Нова Каховка	24.9

Виходячи з наведених даних, розрахувати середню муніципальну забезпеченість з розрахунку на 1 жителя (окремо по обласним і районним центрам); розрахувати суму дотації вирівнювання з розрахунку на 1 жителя для Чернігова і Ніжина (мінімальна дотація вирівнювання – різниця між середньоарифметичною забезпеченістю обласних центрів і забезпеченістю Чернігова, аналогічно для Ніжина).

3. Уряд країни вирішив отримати кредит від МВФ у розмірі 5 млрд.дол. із річною ставкою відсотка 2,5%. Ці кошти будуть вкладені в інвестиційні проекти, які забезпечать щорічний приріст ВВП, з яких 345 млн.дол. будуть направлені на обслуговування державного боргу. Визначити величину, на яку збільшився державний борг країни. Обчислити, яку суму щорічних відсоткових виплат необхідно буде виплачувати за кредитом МВФ і через скільки років країна зможе виплатити цей кредит.

Теми рефератів та доповідей

1. Порівняльна характеристика складу фінансової системи України і фінансових систем розвинутих ринкових країн: США, Великобританії, Німеччини, Франції.

2. Аналіз зміни фінансової політики на окремих етапах розвитку країни.

3. Напрями сучасної фінансової політики України.

4. Вдосконалення фінансового механізму в умовах реформування економіки.

5. Шляхи вдосконалення фінансового планування в умовах реформування фінансового механізму.

Питання для самостійної роботи:

1. Що таке «фінансова система» та як вона побудована в Україні?
2. Дайте характеристику особливостей фінансових відносин, що виникають в ланках фінансової системи.
3. Що таке «фінансова політика», «фінансова стратегія» та «фінансова тактика»?
4. Які органи державної влади та управління розробляють та реалізують фінансову політику?
5. У яких законодавчих актах знаходить відображення сучасна фінансова політика уряду України?
6. Що таке «фінансовий механізм» і які в нього складові елементи?
7. Назвіть методи фінансового забезпечення та вкажіть сфери застосування кожного з них.
8. Що входить до складу фінансових важелів, яке місце вони займають у фінансовому механізмі?
9. Яку роль відіграють фінансові стимули у фінансовому механізмі? Наведіть приклади.
10. В чому полягає стратегічне управління фінансами і які органи державної та виконавчої влади його здійснюють?
11. В чому суть оперативного управління фінансами?
12. На яких принципах засновується фінансове планування?
13. Що таке «фінансовий контроль» і які принципи його проведення?
14. Дайте характеристику видам, формам і методам фінансового контролю.

Література: [1, 2, 4, 9, 12, 24, 35].

Практичне заняття 3

Податки та податкова система

Питання для обговорення

1. Історичні аспекти розвитку оподаткування
2. Поняття і функції податків
3. Принципи та елементи оподаткування
4. Класифікація податків та їх характеристика
5. Суть, значення та роль податкової системи в системі державних доходів
6. Склад податкової системи України

Практичні завдання

Тестові завдання:

1. Що найбільш повно розкриває сутність податків?
 - а) податки — це методи вилучення частини доходу платників в бюджети різних рівнів;
 - б) податки — це обов'язкові внески (платежі) в бюджети різних рівнів, які здійснюють платники в порядку і на умовах, встановлених відповідними законодавчими актами держави;

с) податки — це економічний важіль, який регулює взаємовідносини юридичних і фізичних осіб з державою.

2. Які податки називаються непрямими?

а) податки, які безпосередньо встановлюються їх платникам, розраховуються і сплачуються з доходів самих платників;

б) податки, які сплачуються покупцями в цінах на товари і послуги, а перераховуються в бюджет продавцями відповідних товарів і послуг;

с) інші види податків.

3. Які податки називаються прямими?

а) податки, які сплачуються покупцями в цінах на товари і послуги, а перераховуються в бюджет продавцями відповідних товарів і послуг;

б) податки, що встановлюються на майно і доходи безпосередньо платникам і сплачуються ними з власних доходів;

с) інші види податків.

4. Найдіть вірне визначення поняття «податкова система»?

а) сукупність податків і платежів, що визначає держава;

б) сукупність обов'язкових платежів до бюджетів різних рівнів, а також до державних цільових фондів;

с) сукупність обов'язкових платежів до бюджетів різних рівнів, а також до державних цільових фондів, що стягуються у встановленому законами порядку;

д) сукупність загальнодержавних і місцевих податків і зборів, які сплачуються платниками у встановленому порядку.

5. Цільовий характер мають?

а) збори та обов'язкові платежі;

б) податки;

с) державне мито;

д) штрафні внески.

6. Назвіть методики визначення ставок оподаткування і вкажіть ті ставки, що найбільше сприяють підвищенню ефективності діяльності підприємств?

а) універсальні;

б) прогресивні;

с) регресивні;

д) диференційовані.

7. Назвіть найсуттєвіший недолік системи оподаткування підприємств в Україні?

а) велика кількість податків;

б) високі ставки податків;

с) нестабільність законодавства з питань оподаткування;

д) недосконалі терміни сплати податків;

е) необхідність тимчасового використання оборотного капіталу підприємств для сплати податків.

8. У якому з елементів оподаткування найбільше виявляється регулююча функція податків?

- а) визначення об'єкта оподаткування;
- б) визначення джерела сплати податків;
- в) установлення величини ставок податків;
- г) установлення термінів сплати податків;
- д) надання податкових пільг.

9. Який спосіб надання податкових пільг більш позитивно впливає на прояв регулюючої функції податків?

- а) пільги для окремих платників податків;
- б) пільги щодо окремих об'єктів оподаткування;
- в) пільги щодо термінів сплати податків;
- г) відшкодування сплачених податків;
- д) надання податкового кредиту.

10. Знайдіть правильне визначення поняття «податкова система»?

- а) сукупність податків, що їх визначає держава;
- б) сукупність зборів, що їх визначає держава;
- в) сукупність податків і зборів, що їх визначає держава;
- г) сукупність обов'язкових платежів до бюджетів різних рівнів, а також до державних цільових фондів;
- д) сукупність обов'язкових платежів до бюджетів різних рівнів, а також до державних цільових фондів, що стягуються в установленому законами порядку;
- е) сукупність загальнодержавних і місцевих податків і зборів.

Розв'язати задачі:

1. Підприємство виготовляє і реалізує лимонад та ситро. Собівартість лимонаду – 9,6 грн./л, норма рентабельності – 20 %, вартість сировини без ПДВ – 4,64 грн./л. Ціна реалізації ситра (в т.ч. ПДВ) – 14,2 грн./л, норма рентабельності – 26 %. Відомо, що 60 % собівартості складає сировина (без ПДВ), закуплена у постачальників. За звітний період було реалізовано 3500 л лимонаду та 4000 л ситра. Визначити суму ПДВ, яку підприємство повинне сплатити до бюджету.

2. Чиста виручка від реалізації продукції становить 642000 грн. (в т.ч. ПДВ), собівартість реалізованої продукції – 326200 грн., адміністративні витрати – 18840 грн., витрати на збут – 2600 грн., інші витрати – 1000 тис. грн. Ставка податку на прибуток – 18%. Визначити чистий прибуток, податок на прибуток підприємств та рентабельність реалізованої продукції.

3. У вересні 2016 року працівнику було виплачено наступні доходи:

- заробітна плата за червень у розмірі 3900 грн.;
- лікарняні за дні хвороби у травні - 800 грн.;

- аліменти – 700 грн.;
- кошти на відрядження – 130 грн.;
- державна допомога на поховання – 300 грн.;
- винагорода за цивільно-правовим договором за виконані в серпні роботи у сумі 760 грн.

Розрахувати суми оподаткованого доходу, податку на доходи фізичних осіб, військового збору та єдиного соціального внеску.

4. Митна вартість товару, що надійшов на територію України, становить 25000 ЄВРО. Витрати на брокерські послуги – 300 ЄВРО, послуги страхування – 100 ЄВРО. Ставка імпортного мита згідно Єдиного митного тарифу – 18%, митний збір за митне оформлення товару – 0,2% від митної вартості товару. Ставка ПДВ – 20%, а ставка акцизного збору – 40%. Курс НБУ – 1ЄВРО = 28,55 грн. Розрахувати фактурну вартість товару, митну вартість, суми мита, митного збору, акцизного податку та ПДВ.

Теми рефератів та доповідей

1. Найдавніші та найдивніші податки в історії.
2. Внесок вітчизняних вчених у розвиток теорії оподаткування.
3. Напрямки реформування місцевого оподаткування в нашій державі.
4. Пільги в оподаткуванні, що спрямовані на захист та вітчизняного товаровиробника, розвиток підприємництва, підтримку малозабезпечених верств населення.
5. Порівняльна характеристика місцевого оподаткування в Україні та в інших країнах.
6. Вдосконалення вітчизняної системи оподаткування.

Питання для самостійної роботи

1. Яку роль відіграють податки у фінансовому механізмі держави?
2. Основні принципи оподаткування, сформульовані А. Смітом.
3. Сутність податків, функції та основна класифікація.
4. Які виділяються елементи системи оподаткування?
5. В чому полягає сутність податкової політики держави?
6. Види прямих податків та механізм їх сплати.
7. У чому полягають сутність, переваги і недоліки непрямого оподаткування?
8. Які податки і збори належать до загальнодержавних, а які до місцевих?
9. Які види платежів за ресурси встановлені в Україні?
10. Роль місцевих податків у наповненні місцевих бюджетів.
11. Назвіть майнові податки у складі вітчизняної системи оподаткування.

Література: [1, 2, 6, 12, 14].

Практичне заняття 4
Бюджет та бюджетна система

Питання для обговорення

1. Становлення сучасних бюджетних відносин. Визначення терміну «бюджет».
2. Сутність державного бюджету.
3. Ознаки бюджету як економічної категорії. Функції бюджету.
4. Основи бюджетного устрою. Бюджетна система та її ланки.
5. Принципи побудови бюджетної системи України
6. Законодавче і нормативно-правове забезпечення функціонування бюджетної системи.
7. Складові бюджетної системи України та організація інформаційного забезпечення.

Практичні завдання

Тестові завдання:

1. Бюджет як економічна категорія — це:
 - a) план утворення і використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій, які здійснюються органами державної влади України, органами влади Автономної Республіки Крим і місцевими органами самоврядування;
 - b) загальнодержавний фонд коштів, з якого органи державної влади отримують кошти для матеріального опосередкування свого функціонування;
 - c) відносини щодо формування на загальнодержавному і регіональному рівнях централізованих фондів, призначених для реалізації функцій держави;
 - d) загальне можливе обчислення майбутніх видатків та очікуваних для покриття їх доходів держави з підведеним балансом для повного майбутнього періоду часу.
2. Період дії бюджету (бюджетний період) в Україні встановлено на строк:
 - a) з 1 квітня по 31 березня;
 - b) з 1 липня по 30 червня;
 - c) з 1 січня по 31 грудня;
 - d) з 1 вересня по 31 серпня.
3. Державний бюджет виконує функції:
 - a) регулюючу і відтворюючу;
 - b) розподільчу і контрольну;
 - c) фіскальну й економічну;
 - d) розподільчу і регулюючу.
4. Бюджетний устрій — це:
 - a) консолідований бюджет України;
 - b) об'єднання усіх ланок бюджету;
 - c) принципи бюджетного процесу;

d) організація і принципи побудови бюджетної системи.

5. Бюджетна система характеризується як:

- a) сукупність податків, зборів і платежів;
- b) сукупність бюджетних відносин між державою і юридичними та фізичними особами;
- c) організаційне об'єднання всіх ланок державного бюджету на єдиних принципах;
- d) баланс доходів і видатків держави.

6. Які є види бюджетів?

- a) державний бюджет і місцеві бюджети;
- b) центральні та місцеві бюджети;
- c) централізовані та децентралізовані бюджети;
- d) державний бюджет, регіональні та місцеві бюджети.

7. Як поділяються регіональні бюджети?

- a) обласні, міські, районні, селищ і сіл;
- b) обласні, районні, міські, районів у містах, селищ і сіл;
- c) централізовані та децентралізовані;
- d) республіканський бюджет АР Крим, обласні, районні, міські, районів у містах, селищ і сіл.

8. Дохідна частина державного бюджету містить:

- a) податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, офіційні трансферти, державні цільові фонди;
- b) податкові надходження, надходження від приватизації державного майна, внутрішні трансферти, зовнішні трансферти, державні цільові фонди;
- c) податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від підприємницької діяльності, позики МВФ, державні цільові фонди;
- d) податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від зовнішньоекономічної діяльності, офіційні трансферти, державні цільові фонди.

9. Які є джерела формування доходів бюджету?

- a) міжнародний кредит, національне багатство, національний дохід;
- b) створений валовий внутрішній продукт і національне багатство;
- c) валовий національний продукт, державний кредит, емісійний дохід;
- d) податкові та неподаткові надходження.

10. За якими ознаками класифікуються видатки бюджету?

- a) роль у відтворенні виробництва; суспільне призначення; цільове призначення;
- b) галузі економіки і соціальної сфери; рівні бюджетної системи; форми бюджетного фінансування;
- c) суспільне і цільове призначення; роль у відтворенні виробництва; галузі

економіки і соціальної сфери; рівні бюджетної системи; форми бюджетного фінансування;

d) роль у процесі відтворення; суспільно-цільове призначення; галузі національної економіки; рівні бюджетної системи; форми бюджетного фінансування.

11. Напрямки використання бюджетних коштів визначаються:

a) природою і функціями держави, рівнем розвитку країни, формою надання бюджетних асигнувань;

b) фінансовим забезпеченням соціальної політики, рівнем розвитку країни, сумою податкових надходжень;

c) розпорядниками бюджетних коштів, розміром резервного фонду бюджету, природою і функціями держави;

d) правильні відповіді a) і b).

12. Резервний фонд КМУ формується у розмірі:

a) не менше 2 % видаткової частини бюджету;

b) не більше 2 % видаткової частини бюджету;

c) не більше 1 % видаткової частини бюджету;

d) не менше 1 % видаткової частини бюджету.

13. Бюджетний дефіцит характеризується як:

a) перевищення доходів над видатками;

b) сума субвенцій, наданих місцевим бюджетам;

c) обсяг поточних видатків бюджету;

d) перевищення видатків над доходами.

14. Які є джерела покриття бюджетного дефіциту?

a) державний кредит, податки, прибуток, інвестиції;

b) державна позика, грошова емісія;

c) надзвичайний податок, комерційний кредит, амортизаційні відрахування;

d) міжнародний кредит, валютний фонд держави, монетарні метали;

e) єрвалюта, промислове золото, діаманти, національний дохід.

15. Профіцит бюджету — це?

a) позитивне сальдо бюджету;

b) державний борг;

c) перевищення видатків бюджету над його доходами;

d) перевищення доходів бюджету над його видатками.

16. Оптимальним рівнем бюджетного дефіциту є?

a) 15 відсотків;

b) 3 відсотки;

c) понад 50 відсотків;

- d) 5 відсотків;
- e) 25 відсотків.

Розв'язати задачі:

1. Фактичний рівень ВВП дорівнює 70 млрд.дол. Сума податкових надходжень до державного бюджету складає 45% від обсягу ВВП. Державні видатки на товари й послуги склали 25 млрд.дол. Трансфертні платежі – 10 млрд.дол., державний борг – 16 млрд.дол., ставка відсотка за обслуговування боргу склали 10% річних. Визначити розмір дефіциту або надлишку державного бюджету та його рівень.

2. Розрахувати заробітну плату вчителя математики у міській гімназії, якщо відомі наступні показники:

- Ставка заробітної плати вчителя – 2050 грн.
- Кількість годин педагогічного навантаження на тиждень – 16 годин.
- Норма педагогічного навантаження вчителя на тиждень – 18 годин.
- Норматив оплати за перевірку зошитів – 350 грн.
- Додаткові доплати – 430 грн.

3. Середньорічна кількість учнів, які знаходяться на режимі продовженого дня у міських школах складає: на 1.01.2016 р. – 360 чол., на 1.09.2016 р. – 350 чол. Кількість днів харчування учнів – 210, середня вартість харчування 1 учня в день – 12,8 грн. Розрахувати витрати бюджету на харчування на рік в групах продовженого дня шкіл району.

4. На підставі наведених даних:

- Населення міста обласного підпорядкування - 150 тис. чоловік.
- Кількість хворих, які направляються протягом року на госпіталізацію, - 11000 чоловік.
- У міській лікарні 1 ліжко функціонує протягом року - 320 днів.
- Середня тривалість знаходження хворого у лікарні - 16 днів.

Розрахувати:

- Відсоток госпіталізації.
- Обіг 1 лікарняного ліжка.
- Потребу міста у лікарняних ліжках.

5. Визначити питому вагу основних доходів та видатків Державного бюджету України за минулий та поточний роки (скористатись Законами України «Про Державний бюджет України»). Зробити висновки щодо змін у структурі. Розв'язання виконати у формі наведеної нижче таблиці.

Доходи/видатки бюджету	Минулий рік		Поточний рік		Відхилення		Темп приросту, %
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	
1	2	3	4	5	6	7	8

Теми рефератів та доповідей

1. Перші історичні згадки про бюджет.
2. Роль Державного бюджету у бюджетній системі країни.
3. Причини виникнення бюджетного дефіциту в Україні та шляхи його зменшення.

Питання для самостійної роботи

4. Складові державних фінансів.
2. Сутність та призначення бюджету держави.
3. Які відносини відображає бюджет, як економічна категорія?
4. Що таке «бюджетна система» і які ланки входять до складу бюджетної системи України?
5. На яких принципах засновується бюджетний устрій України?
6. Які бюджети згідно чинного законодавства, входять до складу місцевих?
7. Основні групи доходів та видатків місцевих бюджетів України.
8. Відносини між бюджетами різних рівнів та видів.
9. У чому полягає сутність бюджетного профіциту?
10. Розкрийте сутність і визначте причини існування бюджетного дефіциту.
11. Охарактеризуйте основні джерела покриття бюджетного дефіциту.
12. Наведіть класифікації державних позик за різними критеріями.

Література: [2, 9, 13, 20, 26, 35].

Практичне заняття 5

Страховання. Страховий ринок

Питання для обговорення

1. Зародження та розвиток страхування.
2. Сутність, функції і принципи страхування:
 - формування страхового фонду;
 - функції страхування;
 - принципи страхування.
3. Розвиток теорії страхового ринку:
 - сутність страхового ринку;
 - структура страхового ринку.
4. Вторинний ринок страхових послуг:
 - сутність співстрахування;
 - послуги перестраховування.
5. Сутність фінансів страховика та особливостей їх організації:
 - принципи формування;
 - структура фінансів страховика.

Практичні завдання

Тестові завдання:

1. Які страхові резерви формують страхові товариства в Україні:

- a) резерв збитків;
- b) резерв коливань збитковості;
- c) технічні резерви?

2. Після закінчення договору змішаного страхування життя страхувальник одержує:

- a) страхове відшкодування;
- b) викупну суму;
- c) страхову суму;
- d) компенсацію витрат громадян, пов'язаних із підтримкою здоров'я.

3. Що вважається страховими подіями під час страхування домашнього майна громадян:

- a) нещасні випадки та стихійні лиха;
- b) зміни кон'юнктури ринку;
- c) вибух парових котлів?

4. Страховий агент — це:

- a) фізична або юридична особа, яка самостійно здійснює страхові операції;
- b) штатний працівник страхової компанії;
- c) фізична особа, яка за дорученням страховика укладає договір страховика;
- d) юридична особа, котра від свого імені та за дорученням страховика виконує частину його страхової діяльності.

5. Наявність фінансових відносин у державі є:

- a) суб'єктивним фактором;
- b) об'єктивною потребою.

6. Що належить до обов'язків страхувальника:

- a) вчасно вносити страхові платежі та повідомляти страховика про настання страхового випадку;
- b) тримати в таємниці договірні умови страхування зі страховиком;
- c) вимагати від страховиків відшкодувати збитки в разі відмови у виплаті страхових сум;
- d) припиняти дію договору страхування;
- e) варіанти відповіді a), c) правильні?

7. Страховий інтерес — це:

- a) усвідомлена потреба у страховому захисті майна, доходів, життя громадян;
- b) міра економічної зацікавленості участі страховика і страхувальника у

страхових відносинах;

с) вартість застрахованого майна і можливість отримання відшкодування внаслідок настання страхового випадку;

д) страхова сума, в яку оцінюється можливий збиток страховика під час виплати страхового відшкодування страхувальникам.

8. На основі чого визначається розрахунковий нормативний запас платоспроможності страховика:

а) розміру статутного фонду;

б) кількості страхових договорів (полісів);

с) страхових премій, сплачених перестраховикам;

д) надходжень страхових премій та страхових виплат?

9. Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів забезпечує захист інтересів:

а) власника транспортного засобу;

б) держави;

с) страхової компанії;

д) потерпілого у дорожньо-транспортній пригоді.

10. Страховий тариф — це:

а) ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за весь період страхування;

б) ставка страхового відшкодування;

с) ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за певний період страхування;

д) ставка страхової суми в особистому страхуванні.

11. Перестраховики:

а) виплачують страхове відшкодування при настанні страхового випадку страхувальнику;

б) виплачують страхове відшкодування при настанні страхового випадку спадкоємцям (при наявності відповідного договору) страхувальника;

с) виплачують страхове відшкодування при настанні страхового випадку застрахованій особі (при наявності відповідного договору);

д) виплачують страхове відшкодування при настанні страхового випадку страховику.

12. Страховий ринок – це:

а) економічний простір, у якому діють страхувальники, що формують попит на страхові послуги, страхові компанії, страхові посередники й організації страхової інфраструктури;

б) економічний простір, у якому діють страхувальники, що формують попит на страхові послуги, та страхові компанії, які надають такі послуги;

- с) економічний простір, у якому діють страхувальники, що формують попит на страхові послуги, страхові компанії, страхові посередники та держава;
- д) економічний простір, у якому діють страхувальники, що формують попит на страхові послуги, страхові компанії, страхові посередники.

Теми рефератів та доповідей

1. Страхування — важливий економічний важіль стабілізації ринкової економіки та соціального захисту населення.
2. Основні сфери впливу розвитку страхування на соціально-економічний стан суспільства та перспективи їх взаємодії.
3. Фінансові механізми активізації розвитку страхової справи в Україні в умовах трансформації економіки.

Питання для самостійної роботи

1. У чому полягає сутність поняття страхування?
2. Класифікаційні ознаки страхування.
3. Назвіть учасників страхового ринку.
4. Розкрийте зміст функцій страхування.
5. Якою є організаційна структура страхового ринку України?
6. У чому полягають особливості функціонування страхових компаній?
7. Перерахуйте основні організаційні форми страхового фонду.
8. На основі яких нормативних актів здійснюється державне регулювання страхової діяльності?
9. Назвіть основні види обов'язкового страхування в Україні.
10. Визначте особливості страхування життя.
11. Що є об'єктами майнового страхування?
12. У чому полягає сутність поняття «визначення страхування відповідальності»?
10. Розкрийте механізм здійснення співстрахування.
11. Які специфічні функції виконують перестраховики?
12. Якими чинниками забезпечується фінансова надійність страховика?

Література: [1, 2, 9, 15, 19, 28].

Практичне заняття 6 **Фінансовий ринок**

Питання для обговорення

1. Сутність і функції фінансового ринку.
2. Суб'єкти фінансового ринку, їх класифікація та функції.
3. Інститути інфраструктури та професійні учасники як суб'єкти фінансового ринку.
4. Класифікація та характеристика основних інструментів фінансового ринку.

5. Структура фінансового ринку.

6. Кредитний ринок і ринок цінних паперів як основні складові фінансового ринку.

Практичні завдання

Тестові завдання:

1. Принципами фінансового ринку є?

- a) забезпечення взаємодії покупців і продавців фінансових активів;
- b) ліквідність фінансових інструментів;
- c) конкурентність та ефективність;
- d) усі відповіді правильні.

2. Фінансовий ринок — це?

- a) система економічних та правових відносин, пов'язаних з купівлею-продажем або випуском та обігом фінансових активів;
- b) ринок, на якому визначаються попит і пропозиція на різноманітні
- c) фінансові інструменти;
- d) грошові відносини, що склалися в процесі купівлі-продажу фінансових активів;
- e) усі відповіді правильні.

3. За періодом обертання фінансових активів фінансовий ринок поділяється на?

- a) ринок грошей і ринок капіталів;
- b) валютний ринок і ринок фінансових послуг;
- c) біржовий ринок і позабіржовий ринок;
- d) ринок золота і страховий ринок.

4. Основними видами діяльності фінансових інститутів на ринку є?

- a) торгівля фінансовими активами за свій рахунок і від імені клієнта;
- b) допомога у створенні і розміщенні на ринку нових фінансових активів;
- c) консультації учасникам ринку щодо інвестування;
- d) усі відповіді правильні.

5. До суб'єктів фінансового ринку відносять?

- a) інститути позафінансової сфери;
- b) населення, іноземні учасники ринку;
- c) фінансові інститути, держава;
- d) усі відповіді правильні.

6. Безстрокові фінансові інструменти, що засвідчують пайову участь інвестора в статутному фонді емітента — це?

- a) інструменти власності;
- b) інструменти позики;
- c) похідні інструменти;

d) усі відповіді правильні.

7. Виділити ознаки ринку капіталів, як сегмента фінансового ринку?

- a) високий рівень фінансового ризику;
- b) низький рівень дохідності;
- c) призначений для довгострокового інвестування коштів в основний капітал;
- d) висока ліквідність фінансових активів.

8. За регіональною ознакою фінансовий ринок поділяють на?

- a) місцевий і регіональний;
- b) первинний і вторинний;
- c) національний і світовий;
- d) ринок грошей і ринок капіталів.

9. Функціями фінансового ринку є:

- a) забезпечення взаємодії продавців і покупців валюти;
- b) прозорість і конкурентність;
- c) формування умов для мінімізації комерційних ризиків.

10. Ринок банківських кредитів – це:

- a) сукупність правових відносин, що виникають з приводу надання кредитними установами платних позик, які повинні повертатися;
- b) це сукупність відносин цивільно-правового характеру, що опосередковують рух капіталів у формі цінних паперів;
- c) це сукупність відносин цивільно-правового характеру, що опосередковують рух капіталів у формі матеріальних цінностей;
- d) це сукупність фінансових відносин, які виникають з приводу переливу капіталу у формі похідних цінних паперів.

11. Ринок цінних паперів – це:

- a) сукупність правових відносин, що виникають з приводу надання кредитними установами платних позик, які повинні повертатися;
- b) це сукупність відносин цивільно-правового характеру, що опосередковують рух капіталів у формі цінних паперів;
- c) це сукупність відносин цивільно-правового характеру, що опосередковують рух капіталів у формі матеріальних цінностей;
- d) це сукупність фінансових відносин, які виникають з приводу переливу капіталу у формі похідних цінних паперів.

12. Організований (біржовий) фінансовий ринок:

- a) функціонує за встановленими правилами і забезпечує доступ широкого кола учасників. Рівень фінансового ризику незначний;
- b) функціонує за встановленими правилами і забезпечує доступ вузького кола учасників. Рівень фінансового ризику незначний;

- с) функціонує за встановленими правилами і забезпечує доступ вузького кола учасників. Рівень фінансового ризику значний;
- д) функціонує за встановленими правилами і забезпечує доступ широкого кола учасників. Рівень фінансового ризику значний.

13. Об'єктами відносин на фінансовому ринку виступають:

- а) грошово-кредитні ресурси;
- б) цінні папери;
- с) товарно-матеріальні цінності;
- д) фінансові послуги.

14. На фінансовий ринок власники коштів (кредитори):

- а) можуть виходити самостійно;
- б) за посередництвом фінансових посередників;
- с) не можуть самостійно виходити на фінансовий ринок згідно з встановленими правилами;
- д) можуть виходити самостійно згідно з встановленими правилами.

Розв'язати задачі:

1. Акціонерне товариство «ЗІРКА» сформувало свій статутний фонд в розмірі 7,5 млн. грн. розподіливши його на 495 простих і 55 привілейованих акцій. Фіксована ставка дивіденду за привілейованими акціями — 15 %. За результатами року було прийнято рішення щодо розподілу прибутку між акціонерами в розмірі 7 тис. грн. Визначити суму дивідендів, яку одержали власники простих і привілейованих акцій.

2. Акціонерним товариством спрямовано прибуток підприємства в розмірі 5,5 млн. грн. на виплату дивідендів. Вартість акцій підприємства складає 10 млн. грн., з яких привілейовані акції на суму 1,25 млн.грн. з фіксованим розміром дивіденду 20 % до їх номінальної вартості. Розрахуйте розмір дивіденду за звичайними акціями.

3. Акціонерне товариство «ВІТЕР» випущено цінні папери: акції та облигації. Зокрема, 500 облигацій та 10000 акцій, з яких 2000 шт. привілейованих, з номінальною вартістю 50 грн. та розміром дивідендів – 15% річних. Номінальна вартість облигації 100 грн., терміном на 2 роки та доходністю 25% річних. Обчислити розмір доходу за простими акціями, якщо прибуток АТ склав по 200 тис. грн.

4. Статутний фонд акціонерного товариства становить 650 тис.грн. Серед акцій – прості та 10% привілейованих з фіксованою доходністю 25% річних. Номінальна ціна акції - 50 грн. За результатами роботи за рік підприємство отримало чистий прибуток у розмірі 20 тис.грн. На загальних зборах акціонерів було вирішено 100% прибутку спрямувати на виплату дивідендів. Визначити розмір дивідендів на кожну акцію.

5. Прибуток акціонерного товариства, що спрямовується на виплату дивідендів, складає 8,1 млн. грн. Загальна сума акцій складає 4,5 млн. грн., зокрема сума привілейованих акцій дорівнює 500 тис. грн. із фіксованим

розміром доходу 20 % річних до їх номінальної вартості. Обчисліть розмір дивіденду за простими акціями.

Теми рефератів та доповідей

1. Сутність і значення фінансового ринку для розвитку економіки держави.
2. Розвиток фінансового ринку і Україні.
3. Завдання, що виконуються інфраструктурою фінансового ринку.

Питання для самостійної роботи

1. Розкрийте сутність фінансового ринку, його об'єкти і суб'єкти.
2. Функції фінансового ринку.
3. За якими ознаками класифікують фінансові ринки?
4. Чим відрізняється сегментований фінансовий ринок від інтегрованого?
5. На які категорії поділяють фінансові інструменти?
6. Перерахуйте основні функції ринку капіталів.
7. Перерахуйте основні функції ринку грошей.
8. Розкрийте функції ринку цінних паперів.
9. Розкрийте функції валютного ринку.
10. Розкрийте функції ринку нерухомості.
11. Розкрийте функції ринку дорогоцінних металів і каменів.
12. Розкрийте функції страхового ринку.
13. Розкрийте функції кредитного ринку.

Література: [1, 9, 11, 17, 35].

Практичне заняття 7

Фінанси суб'єктів господарювання

Питання для обговорення

1. Фінанси підприємств як основа фінансової системи.
2. Сутність і функції фінансів підприємств.
3. Основи організації фінансів підприємств.
4. Фінансові ресурси підприємств.
5. Сутність і склад фінансів домогосподарств.
6. Класифікація доходів та видатків домогосподарств.

Практичні завдання

Тестові завдання:

1. Фінанси підприємств – це ...
 - а) грошові кошти, що знаходяться на поточному рахунку, у касі та розрахунках підприємства;
 - б) грошові відносини у сфері формування, розподілу та використання доходів і грошових фондів;
 - с) економічні відносини в сфері готівкового і безготівкового обігу грошових коштів;

d) сукупність операцій, що призводять до зміни величини власного і залученого капіталу.

2. До основних функції фінансів підприємств відносяться:

- a) контрольна, стимулююча, відтворювальна;
- b) розподільча, фіскальна, стимулююча;
- c) прибуткова, функція формування, відтворювальна;
- d) контрольна, розподільча, функція формування.

3. Фінансові ресурси підприємства – це його

- a) грошові кошти;
- b) грошові фонди;
- c) грошовий капітал.

4. Грошові відносини між підприємствами та їх засновниками відбуваються з приводу:

- a) виконання господарських договорів;
- b) формування статутного капіталу;
- c) реалізація продукції покупцям;
- d) сплата податкових платежів.

5. До грошових фондів підприємства належать:

- a) статутний капітал;
- b) оборотні активи;
- c) кредити всіх форм;
- d) резервний капітал.

6. Структура оборотних активів підприємства – це...

- a) співвідношення між окремими їх елементами;
- b) сукупність їх окремих елементів або статей;
- c) співвідношення між окремими їх елементами та загальною їх сумою.

7. Кошти підприємства, які постійно знаходяться в його обігу, не мають чітко встановленого строку використання і формуються за рахунок тієї частини капіталу в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань – це

- a) власні кошти;
- b) позичені кошти;
- c) залучені кошти;
- d) статутний капітал.

8. Формування ціни виробництва можна відобразити наступним алгоритмом:

- a) $Ц = C + П + ПДВ$;
- b) $Ц = C + П + АП + ПДВ$;

с) $C = C + P$;

д) $C = C + P + AP + PDV + TH$,

де C – ціна виробництва, C — собівартість продукції; P — прибуток, PDV — податок на додану вартість, AP — акцизний податок, TH — торгова націнка.

9. Формування ціни реалізації, можна відобразити наступним алгоритмом:

а) $C = C + P + PDV$;

б) $C = C + P + AP + PDV$;

с) $C = C + P$;

д) $C = C + P + AP + PDV + TH$,

де C – ціна виробництва, C — собівартість продукції; P — прибуток, PDV — податок на додану вартість, AP — акцизний податок, TH — торгова націнка.

10. Домогосподарство – це ...

а) це економічна одиниця, що забезпечує економіку факторами виробництва і використовує зароблені кошти для поточного споживання та оплати послуг і заощадження з метою задоволення своїх потреб;

б) це економічна одиниця, що складається з однієї людини або кількох людей, які ведуть спільну підприємницьку діяльність;

с) збільшення обсягів виробництва сільського господарства;

д) це економічна одиниця, що складається з однієї людини або кількох людей, які ведуть спільне господарство, що забезпечує економіку факторами виробництва і використовує зароблені кошти для поточного споживання;

е) та оплати послуг і заощадження з метою задоволення своїх потреб.

11. Заощадження – це ...

а) економічний процес, пов'язаний із забезпеченням в майбутньому власних потреб домогосподарств;

б) накопичення заробітної плати;

с) депозити;

д) немає правильної відповіді.

12. Джерелом формування доходів домогосподарств є?

а) заробітна плата;

б) виплати по дивідендам;

с) доходи від продажу нерухомості;

д) страхові виплати.

13. Основна причина формування немотивованих заощаджень домогосподарств полягає у:

а) необхідності формування резервів на непередбачувані випадки;

б) необхідності накопичення грошових коштів на придбання коштовних речей;

с) недостатності у домогосподарства фінансових ресурсів;

14. До первинних грошових надходжень домогосподарств належать:

- а) заробітна плата;
- б) виплати по дивідендам;
- с) доходи від продажу нерухомості;
- д) страхові виплати.

15. Фінансові ресурси домогосподарств – це...

- а) грошові кошти;
- б) нерухомість;
- с) грошові кошти (власні і залучені), що знаходяться у розпорядженні домогосподарств і призначені для виконання фінансових зобов'язань і здійснення різного виду витрат (виробничих і споживчих).

Розв'язати задачі.

1. Чому дорівнює величина грошової суми, що була покладена Іваном у банк під 15% річних (за умови нарахування складних відсотків), якщо через два роки Іваном буде отримано дохід від вкладеної суми в розмірі 20 000 грн.?

2. Андрій кладе в банк суму 200 тис.грн. строком на 3 роки. Банк пропонує дві схеми нарахування відсотків на суму вкладу: прості відсотки за ставкою 20% річних або складні відсотки за ставкою 18% річних. Який варіант нарахування відсотків на суму вкладу слід вибрати Андрію?

3. Батьки Івана розв'язують питання: чи вистачить вкладу, який дорівнює 1000 доларів, внесеного сьогодні в банк під 10 % річних (прості відсотки), щоб через 10 років внести плату за навчання, що дорівнює 2500 доларів? Якщо ні, то скільки потрібно покласти коштів у банк, щоб вистачило заплатити за навчання?

4. Власник квартири здає її в оренду на 3 роки і вимагає щорічну орендну плату в розмірі 2400 доларів. Ставка банківського відсотка дорівнює 10 % річних. Чи вигідно для власника квартири погодитися з мешканцями, що пропонують заплатити наперед 5900 доларів?

5. Будівельна фірма побудувала будинок на 100 квартир для того, щоб здавати їх в оренду. Всі квартири мають однакову площу. Будинок можна продати за 2,5 млн. доларів. Якщо гроші від продажу будинку вкласти в цінні папери, то можна отримувати дохід у розмірі 15% річних від вкладеної суми. Визначте величину орендної плати за одну квартиру.

6. За перший рік ТОВ «ЗАРЯ» збільшило випуск підручників із 40 000 шт. до 45 000 шт. при скороченні працівників на 10%. За другий рік застосування нових технологій дозволило збільшити обсяг виробництва на 22% без зміни кількості працівників. Як змінилася продуктивність праці за весь період?

7. Обсяг виробництва збільшився з 7000 до 7600 одиниць продукції за рахунок збільшення чисельності працівників з 25 до 30. як змінилась продуктивність праці?

Питання для самостійної роботи

1. Назвати види грошових відносин, які виникають у суб'єктів господарювання в процесі здійснення їх виробничо-фінансової діяльності.
2. Дайте визначення фінансам суб'єктів господарювання.
3. Які функції виконують фінанси підприємств?
4. Розкрийте сутність фінансових ресурсів підприємств.
5. Дати визначення та розкрити структуру власних фінансових ресурсів підприємств.
6. Дати визначення та розкрити структуру позичених фінансових ресурсів підприємств.
7. Розкрийте сутність фінансового результату діяльності підприємства.
8. Дайте визначення виручці від реалізації продукції.
9. Які складові включає виробнича собівартість продукції?
10. Дайте визначення прибутку підприємства.
11. Дайте визначення фінансів домогосподарств.
12. Охарактеризуйте види та складові доходів домогосподарств.
13. Розкрийте напрями та складові витрат домогосподарств.

Література: [5, 8, 9, 10, 16, 21, 29, 33].

Практичне заняття 8 **Міжнародні фінанси**

Питання для обговорення

1. Сутність міжнародних фінансів.
2. Функції міжнародних фінансів.
3. Політика міжнародних фінансів.
4. Міжнародний фінансовий ринок і його структура.
5. Фінанси міжнародних організацій та інституцій.

Практичні завдання

Тестові завдання:

1. Загальну систему міжнародних фінансів формують такі сфери:
 - a) міжнародний фінансовий ринок;
 - b) міжнародні платіжні розрахунки та їх баланси;
 - c) міжнародні валютні системи;
 - d) усі відповіді правильні.
2. Міжнародна фінансова політика держави має ґрунтуватися?
 - a) на аналітичних даних фахівців у цій галузі;
 - b) вимогах поточного і стратегічного соціально-економічного розвитку країни;
 - c) наукових концепціях у галузі міжнародних фінансів;

d) наукових концепціях у цій галузі, аналізі попередньої практики та вимогах поточного і стратегічного соціально-економічного розвитку як окремої країни, так і всього світу.

3. Основними завданнями міжнародних фінансових інституцій є:

- a) мобілізація коштів і надання допомоги на кредитних засадах для здійснення важливих економічних проектів;
- b) стягнення грошей з країн-боржників;
- c) встановлення «правил гри» у світовій економіці;
- d) немає правильної відповіді.

4. Виберіть суб'єктів міжнародних фінансових відносин:

- a) кредитні установи;
- b) держави;
- c) фізичні, юридичні особи, держави, міжнародні фінансові
- d) організації та інституції;
- e) немає правильної відповіді.

5. Сукупність заходів і рекомендацій держави у галузі міжнародних фінансів — це?

- a) фінансова функція держави;
- b) державна політика;
- c) міжнародна фінансова політика;
- d) функція держави.

6. У сфері міжнародних економічних відносин держава відіграє роль:

- a) кредитора;
- b) позичальника;
- c) гаранта;
- d) варіанти відповіді a), b) і c) правильні.

7. Валюта — це:

- a) особливий товар, який відіграє роль загального еквівалента у процесі обміну;
- b) готівкова частина грошової маси, що циркулює з рук у руки у вигляді банкнот і монет;
- c) один із різновидів цінних паперів.

8. Валюта національна — це:

- a) валюта, в якій країни тримають свої ліквідні міжнародні резервні активи, що використовуються з метою покриття від'ємного сальдо платіжного балансу;
- b) платіжний засіб інших країн, який законно або незаконно використовується на території певної країни;

с) валюта, що має здатність вільно обмінюватись для резидентів і нерезидентів на національну валюту і використовуватись в угодах із реальними та фінансовими активами;

д) законний платіжний засіб на території країни, що її випускає;

е) валюта, яка широко використовується для здійснення платежів за міжнародними угодами й активно продається і купується на головних валютних ринках;

ф) валюта, що характеризується стабільним валютним курсом, зміни якого відбуваються переважно внаслідок фундаментальних макроекономічних закономірностей.

9. Як за класифікацією МВФС поділяються всі валюти залежно від ступеня гнучкості:

а) тверді, фіксовані, резервні;

б) тверді, обмежено гнучкі, гнучкі;

с) фіксовані, обмежено гнучкі, гнучкі;

д) конвертовані, неконвертовані, зовнішньо-, внутрішньо-конвертовані?

10. Валютний ринок – це:

а) сегмент світового фінансового ринку на якому об'єктом купівлі продажу є валюти, термін реалізації майнових прав на яку становлять до одного року;

б) б) сегмент світового фінансового ринку, який забезпечує операції з купівлі-продажу золота;

с) в) ринок індивідуалізованих боргових зобов'язань;

д) г) немає правильної відповіді.

11. Знецінення курсу національної валюти у формі зниження її курсу (ціни) відносно іноземних валют, міжнародних розрахункових грошових одиниць (раніше — золота) – це ...

а) ревальвація;

б) валютна інтервенція;

с) девальвація;

д) політика валютних обмежень?

12. Що відображає можливість обміну (конверсії) валюти однієї країни на валюти інших країн за діючим валютним курсом?

а) конвертованість валют;

б) валютні обмеження;

с) оборотність валют;

д) правильні відповіді а) і б)?

13. Курс «спот» — це?

- a) обмінний курс продажу чи купівлі, який використовується для валютних операцій без будь-якої угоди про здійснення майбутньої купівлі чи продажу;
- b) курс, згідно з яким банк-резидент купує іноземну валюту за національну;
- c) співвідношення між двома валютами, визначене через їхній курс до третьої валюти;
- d) усі відповіді правильні.

14. Крос-курс — це?

- a) співвідношення між двома валютами, визначене через їхній курс до третьої валюти;
- b) різниця між курсами продавця та покупця;
- c) курс, згідно з яким банк продає валюту.
- d) усі відповіді правильні.

15. Фіксинг — це?

- a) процедура котирування;
- b) різниця між курсами продавця та покупця;
- c) залишки коштів в іноземних валютах;
- d) надлишок надходжень.

16. Різниця між курсами продавця та покупця — це?

- a) маржа;
- b) фіксинг;
- c) крос-курс;
- d) курс «спот».

17. Назвіть інструменти методу міжбюджетних трансфертів.

- a) прямі та непрямі трансферти;
- b) власні доходи;
- c) закріплені доходи;
- d) цільові гранти;
- e) капітальні гранти.

18. Світовий фінансовий ринок – це:

- a) міжнародна мережа офіційних центрів, де відбувається купівля-продаж іноземних валют;
- b) сфера, де відбувається купівля-продаж цінних паперів, що засвідчують участь інвестора в капіталі підприємств;
- c) сфера обігу боргових зобов'язань, що гарантують кредиторів право стягувати борг боржника;
- d) система ринкових відносин, що забезпечує акумуляцію та перерозподіл міжнародних фінансових потоків.

Теми рефератів та доповідей

1. Історія та мета створення Європейського Союзу.
2. Охарактеризуйте політику, якою визначалися упродовж останніх років відносини між Україною та ЄС.
3. Характеристика ОЕСР та мета її створення.
4. Характеристика МВФ та мета її створення.
5. Формування ресурсів МБРР та Світового банку.

Питання для самостійної роботи

1. Об'єктивна основа становлення та розвитку міжнародних фінансів?
2. Які характерні риси міжнародних фінансів?
3. Що таке міжнародна економічна інтеграція?
4. Що означає глобалізація економічних зв'язків?
5. За якими напрямками можуть бути згруповані міжнародні фінансові відносини?
6. Які існують міжнародні фінансові організації та міжнародні фінансові інституції?
7. В чому призначення міжнародного фінансового ринку?
8. Які складові міжнародного фінансового ринку?
9. Що таке євровалютний ринок?
10. Хто є головними одержувачами міжнародних фінансових ресурсів?
11. Які сегменти міжнародного ринку позичкових капіталів?

Література: [4, 6, 7, 17, 29, 35].

4 ПОРЯДОК ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ

Контрольні заходи з навчальної дисципліни «Фінанси» включають: поточний контроль, підсумковий контроль, семестровий контроль (екзамен).

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять з навчальної дисципліни і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Поточний контроль проводиться шляхом з'ясування ступеню володіння теоретичними знаннями, необхідними студенту до практичного заняття за конкретною темою, виявлення його активності під час заняття, уміння приймати аналітичні рішення у ході розв'язання практичних задач, здатності представляти інформацію аналітичного характеру за допомогою мультимедійних засобів та обирати правильне рішення з кількох альтернативних (тестування). Розподіл балів, які отримують студенти під час практичних занять за різними формами поточного контролю представлено у таблиці 4.1.

Таблиця 4.1 – Форми поточного контролю та розподіл балів

Форма контролю		Кількість балів
1		2
1	Підготовленість до практичних занять (8 занять по 0,5 балів)	0...4
2	Активність у ході заняття (8 занять по 1 бали)	0...8
3	Підготовка презентацій, тестів, кросвордів тощо (6 занять по 3 бали)	0...18
4	Самостійна робота (5 с/р по 4 балів)	0...20
5	Підсумкова контрольна робота (1 к/р до 10 балів)	0...10
Разом:		0...60

Самостійні роботи проводяться після розгляду кожної другої теми.

Наприкінці вивчення навчальної дисципліни виконується Комплексна контрольна робота. Варіанти завдань до самостійних та контрольної роботи знаходяться в пакеті документів на дисципліну.

Бали, які набрані студентом під час поточного контролю, дораховуються до модульних оцінок.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів вивчення студентами навчальної дисципліни «Фінанси». Студенти за результатами модульних контролів протягом семестру отримують сумарну модульну оцінку, яка за умов достатньої кількості балів, які набрали студенти протягом семестру, може стати підсумковою на екзамені: 60 Е – зараховано.

Семестровий контроль проводиться у формі екзамену з навчальної дисципліни «Фінанси» в обсязі навчального матеріалу, визначеного навчальною програмою, і в терміни, встановлені навчальним планом.

Екзамен для студентів проводиться наприкінці семестру. Екзаменаційні завдання містять 2 теоретичних питання та 1 практичну задачу. Питання до екзамену знаходяться в пакеті документів НМК дисципліни.

Розподіл балів, які отримують студенти під час екзамену за різними видами підсумкового контролю з врахуванням результатів поточного контролю подано у таблиці 4.2. Для перерахунку оцінок ECTS в оцінки за національною шкалою використовується таблиця 4.3.

Таблиця 4.2 – Види підсумкового контролю та розподіл балів

Підсумковий контроль		Кількість балів	
1	Теоретичне питання 1	0...	10
2	Теоретичне питання 2	0...	10
3	Практичне завдання	0...	20
4	Результат поточного контролю	0...	60
Зважена семестрова оцінка		0...	100

Таблиця 4.3 – Шкала оцінювання успішності студентів

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Буряк П. Ю. Фінанси: підручник / П.Ю. Буряк, С.Д. Смолінська, Н.Б. Татарин. – К.: Хай-Тек Прес, 2010. – 392 с.
2. Давиденко Н. М. Теорія фінансів / Н. М. Давиденко, О. Є. Данилевська-Жугунісова. – К. : Ін-т аграрної економіки, 2010. – 430 с.
3. Меренкова Л. О. Фінанси : конспект лекцій у схемах і таблицях / Л. О. Меренкова. – Х. : ХНЕУ, 2010. – 79 с.
4. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : Навч. Посібник — 2-ге вид., доп. і перероб. — К. : КНЕУ, 2007. — 240 с.
5. Романенко О. Р. Фінанси / О. Р. Романенко. – 4-те вид., стер. – К. : ЦУЛ, 2009. – 310 с.
6. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші та кредит: теорія та практика [Текст]: навчальний посібник / Д.І. Коваленко, В.В. Венгер. - К. : Центр учбової літератури, 2013. - 578 с.
7. Кремень О.І. Фінанси: навч. посіб. / О.І. Кремень, В.М. Кремень. – К.: Центр навчальної літератури, 2012. – 416 с.
8. Слав`юк Р.А. Фінанси підприємств: підручник / Р.А. Слав`юк ; Національний банк України, Університет банківської справи. - К. : УБС НБУ : Знання, 2010. - 550 с.
9. Фінанси: курс для фінансистів : підручник / за ред. д.е.н, проф. Буряка П. Ю., д.е.н. проф. Жихор О. Б. – К. : Хай-Тек Прес, 2010. – 528 с.
10. Фінанси: навчальний посібник / за заг. ред. А.С. Меглаперідзе. - К. : Центр учбової літератури, 2013. - 419 с.
11. Фінанси : підручник. / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. — 2-ге вид. переробл. і доповн. — К. : Знання, 2012. — 687 с.
12. Фінансове право : підручник / М. П. Кучерявенко, Д. О. Білінський, О. О. Дмитрик та ін. – Х. : Право, 2013. – 400 с.

Допоміжна

13. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року №2456-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//http://zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
14. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//http://zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
15. Закон України «Про страхування» від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//http://zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua) Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. — К.: НІОС, 2000.— 416 с.
16. Азаренкова Г.М. Фінанси: Практикум: навч. посіб. / Г.М. Азаренкова, І.І. Борисенко. – К.: Знання, 2008. – 279 с.
17. Боринець С.Я. Міжнародні фінанси: підручник і С.Я, Боринець. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006. — 494 с.
18. Внукова Н. М. Фінанси: вступ до фаху / Н. М. Внукова. – Х. : БУРУН і К, 2005. – 351 с.
19. Вовчак О.Д. Страхова справа: підручник / О. Д. Вовчак. – К.: Знання, 2011. -391 с.

20. Гордієнко В. О. Бюджетний менеджмент: навч. — метод, посіб. / В. О. Гордієнко, М. В. Тимошенко. — К.: Знання, 2010.-188 с.
21. Джалал А.К. Финансы предприятий : учеб. пособие для вузов / А.К. Джалал, П. Н. Майданевич – Симферополь : Предприятие Феникс, 2009. – 339с.
22. Ковалева А.М. Финансы. [Текст]: Учебное пособие. – М.: Финансы и статистика, 2009. – 253 с.
23. Ковальчук С. В. Фінанси / С. В. Ковальчук. – Львів : Новий Світ- 2000, 2006. – 567 с.
24. Криховецька З.М. Фінанси (у питаннях і відповідях) / З. М. Криховецька. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 116 с.
25. Кудряшов В. П. Фінанси / В. П. Кудряшов. – Херсон : Олді-плюс, 2006. – 351 с.
26. Мацелик М. О. Фінансове право: навч. посіб. / М.О. Мацелик, Т.О. Мацелик, В. А. Пригоцький; за ред. В.К. Шкарупи. – К.: Знання, 2011. -815 с.
27. Стеців Л.П. Фінанси / Л.П. Стеців. – К. : Знання, 2007. – 235 с.
28. Теорія фінансів: підручник / П.І. Юхименко, В.М. Федосов, Л.Л. Лазебник та ін.; за ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. — К.: Центр навчальної літератури, 2010. – 576 с.
29. Фінанси / В.І. Оспішев, Л.І. Лачкова, О.П. Близнюк та ін.; за ред. В.І. Оспіщева. – 2-ге вид. – К. : Знання, 2008. – 366 с.
30. Фінанси / І.Б. Медведєва, Л.С. Мартюшева, Л.О. Меренкова та ін. – Х. : ХНЕУ, 2008. – 358 с.
31. Фінанси (теоретичні основи) / під наук. ред. М.В. Грідчиної, В.Б. Захожой; Міжрегіональна акад. упр. персоналом. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : МАУП, 2007. – 305 с.
32. Фінанси / В. С. Загорський, О.Д. Вовчак, І Г. Благун та ін. – 2- ге вид., стер. – К. : Знання, 2008. – 247 с.
33. Фінанси підприємств: навч. посіб. / Я.П. Квач, І.В. Степанова, О.М. Терещенко та ін. – Одеса : СМІЛ, 2008. – 254 с.
34. Фінанси (теоретичні основи) [Текст] : підручник / ред. М. В. Грідчина. - 2-е вид., випр. и доп. - К. : МАУП, 2004. - 312 с.
35. Фінансовий менеджмент для магістрів і не тільки. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 456 с.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Режим доступу www.mon.gov.ua
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Офіційний портал Державної фіскальної служби України. – Режим доступу [http:// http://sfs.gov.ua/](http://sfs.gov.ua/)